

18.4.2011

Dnro 3595/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

TUTKINTAVANGIN YHTEYDENPITORAJOITUKSISTA HUOLEHTIMINEN

1

KANTELU

A arvostelee poliisiviranomaisia sekä - - - vankilaa A:lle tutkintavankeudessa asetetun yhteydenpitorajoituksen noudattamatta jättämiseen liittyvässä asiassa.

A:lle oli määrätty kärjäoikeudessa yhteydenpitorajoitus, mutta tästä huolimatta - - - vankilassa hänen kanssaan samaan selliin sijoitettiin rikosjutun toinen epäilty, joka syyttäjän mukaan oli muun muassa yllyttänyt häntä henkirikokseen. A:n näkemyksen mukaan kanssaepäilty on voinut vaikuttaa häneen tapahtuneen sijoittelun johdosta. A:n tiedossa ei ole, että asian tutkinnanjohtaja olisi antanut luvan, että A voidaan sijoittaa samaan selliin toisen samaan asiaan epäillyn kanssa.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

A:ta on vaadittu - - - kärjäoikeudessa vangittavaksi todennäköisin syin epäiltynä 10.12.2009 tapahtuneeseen tapon yritykseen.

- - - kärjäoikeuden 12.12.2009 tekemässä vangitsemispäätöksessä A on määrätty vangittavaksi ja passitettavaksi - - - poliisilaitoksen poliisivankilaan tai - - - vankilaan säilytettäväksi. Vangitsemispäätöksessä on todettu yhteydenpitorajoituksen osalta seuraavaa: *"Esitutkinta on kesken. Tutkinnanjohtajan esityksestä kärjäoikeus pakkokeinoin 1 luvun 18b:n nojalla päättää rajoittaa epäillyn yhteydenpitoa muihin henkilöihin, koska on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Epäillyn yhteydenpitoa muihin henkilöihin rajoitetaan niin, että epäilty ei saa esitutkinnan aikana tutkintavankina ollessaan olla ilman tutkinnanjohtajan lupaa kirjeitse, puhelimitse, tapaamalla tai muulla tavalla yhteydessä muihin henkilöihin kuin oikeudenkäyntiavustajansa"*.

- - - kärjäoikeus on 23.12.2009 määrännyt vangitsemisasiain uudelleen käsittelyn johdosta vangitsemisasiaa koskevassa päätöksessä A:n pidettäväksi edelleen vangittuna. A on määrätty passitettavaksi - - - poliisilaitoksen poliisivankilaan tai - - - vankilaan säilytettäväksi. Yhteydenpitorajoitusten osalta vangitsemispäätöksessä todettiin seuraavaa: *"Yhteydenpitorajoitukset määrätään pidettäväksi voimassa aikaisempien määräysten mukaisesti muuten paitsi lähimaisen osalta muute-*

taan siten, että epäilty saa tavata avopuolisoa [nimi poistettu] ilman valvontaa ja ilman kirjeenvaihdon tarkastamista”. Tuomioistuin laati 23.12.2009 A:ta koskevan vankipassin, jossa todettiin yhteydenpitorajoituksista vangitsemispäätöksen kanssa yhteneväisesti.

A siirrettiin - - - vankilaan 24.12.2009, jossa hänet sijoitettiin samaan selliin samasta jutusta vangittuna olevan B:n kanssa. - - - vankila oli 26.2.2010 asuttanut A:n ja B:n erilleen kyseessä olevien tutkintavankien tekijäkumppanuuden tultua vankilan tietoon.

A teki sijoittelustaan 18.2.2010 päivätyn tutkintapyyntö poliisille. Tutkintapyyntö kirjattiin - - - poliisilaitoksella ilmoitusnumerolla - - -. Poliisi kuulusteli esitutkinnassa rikoksesta epäiltynä virkavelvollisuuden rikkomiseen - - - vankilan apulaisjohtaja C:tä, joka kuulustelussaan kertoi, ettei vankitietojärjestelmään kirjattujen yhteydenpitorajoituksia koskevien merkintöjen perusteella ollut mitään syytä olla asuttamatta A:ta ja B:tä samaan selliin. Asiassa tutkinnanjohtajana toiminut rikoskomisario D päätti asian esitutkinnan sillä perusteella, ettei asiassa ollut tapahtunut rikosta. Päätöstään D perusteli muun muassa seuraavasti: ” Vakiintuneen käytännön mukaisesti esitutkinnan aktiivivaiheen ollessa kesken, poliisiviranomainen estää rikoskumppaneiden yhteydenpidon säilyttämällä heitä erillään poliisivankilassa. Siirto vankilaan tapahtuu vasta tämän jälkeen. Vankilassa tapahtuvalla säilytyksellä varmistetaan muut tutkintavankeuteen liittyvät tekijät. Käsillä olevassa tapauksessa tutkinnanjohtaja olisi voinut hakea yhteydenpidon rajoittamista myös rikoskumppaneiden pitämiseksi erillään [vankilan nimi poistettu] vankilassa, mikäli se olisi ollut tarpeellista vaarantamatta tutkintavankeuden tarkoitusta. Sitä ei kuitenkaan haettu, koska siihen ei ole katsottu olevan syytä. On muistettava että yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä”.

3.2

Selvitysten sisältöä

3.2.1

Poliisin selvitys

Rikoskomisario E

- - - poliisilaitoksen rikoskomisario E kertoi kansliamme tarkastajan kuulemana, että sekä A:n että B:n osalta yhteydenpidon rajoitteet ovat olleet voimassa vangitsemispäätöksessä mainitulla tavalla. A:n yhteydenpidon rajoitteita ei täysin poistettu, paitsi A:n suhteessa hänen avopuolisoonsa. E:llä ei ole muistikuvia, että hän tutkinnanjohtajana olisi antanut mitään poikkeuksia vangitsemispäätöksessä mainittuihin yhteydenpitorajoitteisiin. Rajoitteet on E:n mukaan merkitty vankipassiin ja ne pitäisi löytyä - - - vankilasta.

Rikoskomisario E kertoo tiedossaan olevan, että - - - vankila on rakenteeltaan ja toiminnoiltaan sellainen, jossa samaan juttuun liittyviä vankeja on vaikea pitää siellä erillään toisistaan. Kun tutkintavangit siirretään poliisivankilasta - - - vankilaan, E kertoo yleensä poistavansa yhteydenpidon rajoitteet lähiomaisiin ja läheisiin, mutta hyvin harvoin poistavansa kokonaan yhteydenpitorajoituksia. Kaikkien yhteydenpitorajoitusten poistamiseksi jutun pitää E:n mukaan olla todella valmiiksi tutkittu, mikä käytännössä tarkoittaa epäiltyjen tunnustamista ja kuulustelukertomusten ristiriidattomuutta.

Rikoskomisario D

- - - poliisilaitoksen rikoskomisario D kertoi kansliamme tarkastajan kuulemana, että hänen esitutkintaa koskevassa päätöksessään esittämänsä perustelut tutkinnanjohtajan toiminnasta perustuivat

normaaliin käytäntöön. D ei ollut esitutkinnan aikana yhteydessä rikoskomisario E:hen.

3.2.2

Vankeinhoitoviranomaisten selvitys

Apulaisjohtaja C

- - - vankilan apulaisjohtaja C on kantelun johdosta antamassa selvityksessä kertonut, että B ja A ovat saapuneet muutaman päivän välein - - - vankilaan joulukuussa 2009. Siinä vaiheessa, kun heitä asutettiin osastolle, ei henkilökunnalla ole ollut tietoa heidän erillään pidosta tai erillään pitorajoitteet eivät ole ilmenneet vankitietojärjestelmästä. C kertoo, että vangin saapuessa vankilaan siirretään käräjäoikeuden passi liitteineen täytäntöönpanokansliaan, jossa tehdään tarvittavat merkinnät vankitietojärjestelmään. A oli asutettu B:n kanssa samaan selliin 24.12.2009 ilmeisesti vangin oman pyynnön mukaisesti, päästäkseen asumaan tuttavan kanssa.

C toteaa, että yleiseen elämäkokemukseen perustuen olisi voinut odottaa kyseessä olevilta vangeilta ilmoitusta henkilökunnalle jo hyvissä ajoin, että he ovat samassa jutussa ja että heidät on pidettävä erillään. Asian tultua ilmi heidät asutettiin erilleen 26.2.2010. C:n mukaan vankien erillään pito tutkinnallisista syistä on kuitenkin vankila-arkea eikä sinällään poikkeaa normaalista vankilaelämästä. Yleensä vangit tietävät olevansa, joko samassa rikosasiassa tai että he eivät voi asua samassa sellissä, varsinkin jos toinen rikoskumppaneista yrittää vaikuttaa toisen vangin muistamiseen tai kuulustelukertomukseen.

- - - rikosseuraamusalue

- - - rikosseuraamusalueen johtaja toteaa lausunnossaan, että käräjäoikeus ei ole yhteydenpitorajoituksesta päättäessään antanut nimenomaista määräystä A:n tutkintavankeuden aikaisesta asuttamisesta erillään tietystä tutkintavangista tai tietyistä tutkintavangeista eikä toisaalta - - - vankilalla ole ollut tiedossaan A:n tutkintavankeuden tarkoitusta tai vankilajärjestystä vaarantavia seikkoja. Näin ollen vankila on voinut asuttaa A:n ja samasta jutusta vangittuna olleen B:n samaan selliin.

Lausunnossa todetaan, että A ei ollut yhteisasuttamisen yhteydessä 24.12.2009 esittänyt tutkintavankeuslaissa säädetyllä tavalla perusteltua, omaan turvallisuuteensa liittyvää tai muutakaan hyväksyttävää syytä sille, miksi häntä ja B:tä ei voitaisi sijoittaa asuinaan samaan selliin. - - - vankila oli 26.2.2010 asuttanut A:n ja B:n erilleen heidän rikoskumppanuutensa tultua vankilan tietoon. - - - rikosseuraamusalueen aluejohtaja katsoo, ettei A:n kirje eduskunnan oikeusasiamiehelle anna aihetta toimenpiteisiin.

3.3

Kannanotto

3.3.1

Poliisin menettely

Oikeusohjeet

Esitutkintalain 5 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan esitutkinnassa selvitetään mm. rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat.

Esitutkintalain 43 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan esitutkinnan päätyttyä asia on saatettava syyttäjän harkittavaksi, paitsi muun muassa silloin, jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida panna syytteeseen.

Johtopäätös

Poliisilla on huomattava harkintavalta niin esitutkintatoimenpiteistä kuin esitutkinnasta kokonaisuudessaan päättäessäänkin. Siitä, mitä konkreettisia toimenpiteitä kulloinkin poliisilla esitutkinnassa oleva asia tulisi edellyttämään, ei ole nimenomaisesti laissa säädetty. Esitutkinnan tavoitteiden selvittämistapa jää pitkälti riippuvaiseksi poliisin tarkoituksenmukaisuusharkinnasta ja valitusta tutkintatavasta.

Arvioitaessa esitutkintalain 5 §:n tavoitteiden toteuttamiseen tähtäävien esitutkintatoimenpiteiden tarvetta ja hyväksyttävyyttä tulee käsitykseni mukaan ottaa huomioon muun muassa, kuinka todennäköistä uuden selvityksen saaminen asiaan vielä on, kuinka suuren työmäärän se edellyttää ja milloin selvitystä ehkä olisi saatavissa. Ratkaisuun vaikuttaa ymmärrettävästi myös epäillyn rikoksen laatu.

Tässä tapauksessa poliisin ennen esitutkinnan päättämistä tekemät tutkintatoimenpiteet antavat mielestäni aiheutta arvioida sitä, olivatko toimenpiteet riittäviä ottaen huomioon erityisesti suorittamatta jätettyjen tutkintatoimien mahdollisen vaikutuksen esitutkintalain 5 §:ssä säädettyihin esitutkinnan tavoitteisiin.

Mielestäni rikoskomisario D:n olisi tullut vähintäänkin hankkia lisäselvitystä tuomioistuimelle yhteydenpitorajoitusten esittäjänä toimineelta rikoskomisario E:ltä. Nyt vaikuttaa siltä, että D on perustellut päätöstään omakohtaisilla kokemuksillaan tutkinnanjohtajan työstä. D on myös mielestäni virheellisesti todennut, että *"Käsillä olevassa tapauksessa tutkinnanjohtaja olisi voinut hakea yhteydenpidon rajoittamista myös rikoskumppaneiden pitämiseksi erillään [vankilan nimi poistettu] vankilassa, mikäli se olisi ollut tarpeellista vaarantamatta tutkintavankeuden tarkoitusta, Sitä ei kuitenkaan haettu, koska siihen ei ole katsottu olevan syytä"*. Rikoskomisario E on kuitenkin kantelun selvittämisen yhteydessä todennut, että yhteydenpidon rajoitteet ovat olleet voimassa vangitsemispäätöksessä mainitulla tavalla ja että A:n osalta yhteydenpidon rajoitteita ei täysin poistettu, paitsi A:n osalta suhteessa hänen avopuolisoonsa.

Totean myös, että esitutkintaa koskevan päätöksen perusteena oleva esitutkintalain 43 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan tehtävä päätös lopettaa esitutkinta "ei rikosta" -perusteella edellyttää mielestäni, että esitutkinnassa on käynyt varsin selväksi, ettei rikosta ole tehty.

Asiaa kokonaisuutena arvioiden esitän kannanottonani, että toisenkin suuntainen ratkaisu eli esitutkinnan jatkaminen lisäselvityksen hankkimiseksi olisi tässä tapauksessa ollut perusteltavissa, joskin suoritettavissa olleiden tutkintatoimenpiteiden merkitystä rikosasian selvittämisen kannalta voitaisiinkin pitää jossakin määrin tulkinnanvaraisena. Tähän nähden katson, ettei asiassa esitutkintaa koskevan päätöksen tehnyt rikoskomisario D ole käyttänyt hänelle tutkinnanjohtajana kuuluvaa harkintavaltava tavalla, joka antaisi minulle aiheutta muuhun kuin että kiinnitän hänen huomiotaan edellä esitettyihin näkökohtiin.

3.3.2

Vankeinhoitoviranomaisten menettely

Oikeusohjeet

Pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n 1 momentin mukaan e situtkinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen. Säännöksen 3 momentin mukaan yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn tutkintavangin tai tiettyjen tutkintavankien taikka tietyn vangin tai tiettyjen vankien kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Tutkintavankeuslain 3 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan tutkintavanki on mahdollisuuksien mukaan sijoitettava yhden hengen huoneeseen. Tutkintavankia ei saa sijoittaa asumaan toisen tutkintavangin kanssa, jos siitä aiheutuu vaaraa tutkintavankeuden tarkoitukselle tai vankilan järjestykselle. Säännöksen 2 momentin mukaan tutkintavangille on varattava mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään toisista tutkintavangeista, jos tutkintavangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna tai jos erillään asumiseen on muu hyväksyttävä syy.

Johtopäätös

Kanteluissa ei ole kyseenalaistettu yhteydenpitorajoituksen asettamista tai sen perusteita sinänsä. Minulla ei ole aihetta puuttua asian tähän puoleen. Yhteydenpitorajoituksen hakeminen ja sen asettaminen A:lle näyttää olleen perusteltua.

Tutkintavangin osastosijoituksessa ja asuttamisessa on otettava huomioon tuomioistuimen asettamat yhteydenpitorajoitukset. Pidän selvänä, että yhteydenpitorajoituksen valvonta- ja täytäntöönpanotehtävän tulee kuulua viranomaisille, vankeinhoitoviranomaisille tai poliisille jos vapautensa menettänyttä säilytetään poliisin säilytystilassa. Yhteydenpitorajoituksen noudattamisesta huolehtimista ei voi viranomaistehtävänä säilyttää tutkintavangin itsensä tehtäväksi.

Tässä tapauksessa ongelmia yhteydenpitorajoituksen valvonnalle on aiheuttanut ilmeisesti se, että kärjäoikeuden 23.12.2009 antamassa vangitsemispäätöksessä on yhteydenpitorajoitusten osalta viitattu aiempaan 12.12.2009 tehtyyn vangitsemispäätökseen, josta yhteydenpitorajoituksen asiallinen sisältö ilmenee. Viittaus 12.12.2009 tehdyn päätöksen sisältöön ilmenee myös A:n 12.12.2009 päivätyssä vankipassissa. - - - rikosseuraamusalueen lausunnossa on todettu, ettei kärjäoikeus yhteydenpitorajoituksesta päättäessään antanut nimenomaista määräystä A:n tutkintavankeuden aikaisesta asuttamisesta erillään tietystä tutkintavangista eikä - - - vankilalla toisaalta ollut tiedossaan A:n tutkintavankeuden tarkoitusta tai vankilajärjestystä vaarantavia seikkoja.

Jotta yhteydenpitorajoitusta pystytään valvomaan, pidän tärkeänä, että yhteydenpitorajoitusta koskeva vahakemus ja ennen kaikkea asiasta annettava päätös on selvästi muotoiltu. Päätöksen sisällön yksiselitteisyys on yleisesti ottaen edellytyksenä sille, että vankeinhoitoviranomaiset (tai poliisihallinnon virkamiehet) pystyvät valvomaan määräyksen noudattamista asianmukaisesti.

Kun kärjäoikeuden vangitsemispäätöksessä on viitattu aikaisemman vangitsemispäätöksen yhteydenpitorajoitusten voimassa pitämiseen lukuun ottamatta A:n ja hänen avopuolisonsa tapaamisen mahdollistamista, olisi vankeinhoitoviranomaisten mielestäni tullut selvittää yhteydenpitorajoituksen asiallinen sisältö joko kärjäoikeudesta tai asian tutkinnanjohtajalta. Tässä tapauksessa näin ei menetely ja A asutettiin kanssaepäillyn henkilön kanssa samaan selliin.

Selvitysten valossa vaikuttaa siltä, että vankilaviranomaiset ovat menetelleet A:n asuttamisessa siten, ettei hänellä olisi lainkaan yhteydenpitorajoituksia, vaikka tällaista johtopäätöstä ei ole käräjäoikeuden ratkaisun ja A:ta koskevan vankipassin perusteella tehtävissä. Myös vankitietojärjestelmän A:n ”henkilöinfoa” koskevasta tulosteesta ilmenee, että häntä koskien on 24.12.2009 tehty kirjaamismerkintä ”Saa tavata vain lähiomaisia”. Selvityksen mukaan virheellinen menettely oli sittemmin havaittu ja oikaistu vankilassa siten, että A oli asutettu eri selliin kuin kanssaepäilty.

Tapahtunutta kokonaisuudessaan arvioidessani katson riittäväksi toimenpiteekseni sen, että kiinnitän - - - vankilan huomiota huolellisuuden noudattamiseen käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanossa.

3.4

Muuta

Tällä päätökselläni olen poistanut samaan asiaan 29.9.2010 antamani ratkaisun (dnro 3137/4/10), jossa on havaittu asiavirhe. Tämä päätös korvaa aikaisemmin annetun ratkaisun.

4

TOIMENPITEET

Saatan kohdassa 3.3.1 esittämäni näkemykseni esitutinnan toimittamisessa esitutinnan tavoitteiden kannalta sekä esitutkintaa koskevassa päätösharkinnassa huomioonotettavista näkökohdista rikoskomisario D:n tietoon lähettämällä jäljennöksen tästä päätöksestäni hänelle.

Saatan kohdassa 3.3.2 esittämäni käsityksen huolellisuuden noudattamisesta käräjäoikeuden yhteydenpitorajoituspäätöksen täytäntöönpanossa - - - vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni - - - vankilan johtajalle.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös tiedoksi - - - rikosseuraamusalueen johtajalle sekä - - - poliisilaitoksen rikoskomisario E:lle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.